

DOI: 10.26693/jmbs04.06.399

УДК 378:373.3/5.091.12.011.3–051]:613

Жиденко А. О., Бібчук К. В., Паперник В. В.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.14 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ) НА ФАКУЛЬТЕТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Україна

zaa2006@ukr.net

Аналіз ринку праці вчителів з предмету «Основи здоров'я» з освітою 014.14 «Здоров'я людини» вказує на недостатню його забезпеченість як для України в цілому, так і для закладів загальної середньої освіти Чернігівської та суміжних областей. Приєднання до 014.05 «Середня освіта (Біологія)» спеціалізації «Здоров'я людини» призвело до зниження якості підготовки майбутніх учителів основ здоров'я. Відсутність місць держзамовлення за спеціальністю 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) відтягнуло від неї майбутніх потенційних кваліфікованих фахівців за покликанням, зменшивши кількість абітурієнтів, оскільки підготовка таких фахівців можлива лише за кошти фізичних чи юридичних осіб, а рівень матеріального забезпечення населення України дуже низький.

Мета роботи – оцінити доцільність приєднання держбюджетної спеціальності Середня освіта (Здоров'я людини) до спеціальності Середня освіта (Біологія) та обґрунтувати необхідність повернення місць держзамовлення зі спеціальності 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) на факультеті фізичного виховання.

Матеріали і методи дослідження: теоретичні (порівняльно–логічний аналіз нормативно–правових документів у галузі освіти, навчальних планів, освітніх програм, психолого–педагогічної, методичної літератури, Інтернет–ресурсів, досвіду роботи науково–педагогічних працівників закладів вищої освіти України) з метою визначення стану та перспектив розв'язання досліджуваної проблеми; абстрагування, синтез, теоретичне узагальнення; емпіричні (бесіда), обсерваційні (спостереження за навчальним процесом у закладів вищої освіти, систематизація та узагальнення педагогічного досвіду).

Вивчення освітніх програм з обох предметних спеціалізацій Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка показало, що серед фахових компетентностей освітньої програми 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) сам термін «здоров'я» зустрічається незначну кількість разів. До того ж, власній здоров'я

збережувальній тематиці там присвячено лише дві з двадцяти фахових компетентностей, і ще в чотирьох фахових компетентностей здоров'я згадується поряд з біологією і хімією. В переліку Циклу загальної підготовки – Нормативних навчальних дисциплін здоров'яформуючі дисципліни відсутні. У Циклі професійної підготовки також в Нормативних навчальних дисциплінах є «Гігієна та основи здоров'я» (3 кредити) та «Вікова фізіологія, валеологія та основи медичних знань» (теж 3 кредити). В освітній програмі Середня освіта (Здоров'я людини) саме проблематиці здоров'я, здорового способу життя та медицині присвячена переважна більшість компетентностей та кількість здоров'яформуючих дисциплін – значна. Крім курсів «Гігієна та основи здоров'я», «Основи медичних знань» там є «Основи здорового способу життя і культура здоров'я», «Психовалеологія», «Педіатрія та фізична реабілітація», «Біологія з основами фітології», «Сучасні освітні та здоров'язберігаючі технології з елементами тренінгу» та головна дисципліна – «Здоров'я людини, його діагностика, методика викладання», без вивчення якої неможливо бути вчителем предмету «Основи здоров'я». Наявність цих дисциплін вказує на великий обсяг матеріалу, який необхідно засвоїти майбутнім вчителями основ здоров'я, а також підкреслює більш щільний зв'язок предметної спеціалізації «Здоров'я людини» саме з медичною, а не з біологічною проблематикою.

Різке скорочення набору студентів на навчання за предметною спеціалізацією «Здоров'я людини» створює реальну небезпеку здоров'ю і життю дітей. Адже саме вчитель основ здоров'я з додатковою спеціалізацією вчителя фізичної культури або психолога має допомогти дитині вирішити проблему, якщо в сім'ї не все благополучно. Як психолог він вчасно діагностує неадекватну поведінку та стан учня, попередивши можливі суїцидальні наслідки. Вчитель фізичної культури чітко розуміє, як мотивувати до здорового способу життя та й залучити учня до спортивної діяльності, наприклад, до занять кросфітом, тим самим відволікнувши його від проблем і зацікавивши.

Надзвичайну важливість зараз має відновлення державного замовлення на підготовку фахівців зі спеціальності Середня освіта (Здоров'я людини) на факультеті фізичного виховання, від наявності висококваліфікованих спеціалістів з якої на пряму залежить життя і здоров'я українських дітей.

Ключові слова: заклади вищої освіти, спеціальність Середня освіта (Здоров'я людини), факультет фізичного виховання, підготовка фахівців, предмет основи здоров'я.

Вступ. Викладання шкільного інтегрованого предмету «Основи здоров'я», згідно затвердженого у 2011 році Стандарту загальної середньої освіти, здійснюється в усіх закладах загальної середньої освіти з 1 по 11 класи. З 1 по 9 класи «Основи здоров'я» є інваріантним предметом: в початковій (0,5 год. на тиждень), базовій (1 год. на тиждень в 5–9 класах), натомість в старшій школі (1 год. на тиждень) є факультативним предметом. Аналіз ринку праці цих фахівців вказує на недостатню його забезпеченість як для України в цілому, так і для шкіл м. Чернігова, Чернігівської та суміжних областей. Вчителі м. Чернігова та області, які викладають предмет «Основи здоров'я» (2016 р.), не мають диплому вчителя основ здоров'я, а є вчителями біології (21,3 %), хімії та біології (24,1 %), трудового навчання (20,4 %), початкового навчання (17,6%) та ін., що підвищує актуальність і необхідність підготовки спеціалістів саме за профілем 01-4.14 Середня освіта (Здоров'я людини). За даними [1], орієнтовні потреби у вчителях з предмету «Основи здоров'я» для шкіл України становлять понад 20 тис. осіб (з розрахунку 1 вчитель на школу). Навчальний курс «Основи здоров'я» трансформувалася зі шкільного предмету «Валеологія», який був введений ще в перші роки незалежності нашої держави. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи» від 23.02.2004 р. № 132 було передбачено обов'язкове запровадження нового предмету «Основи здоров'я», що мав інтегрувати знання з валеології й безпеки життєдіяльності та навчити школярів вести здоровий спосіб життя [2].

Підготовку фахівців за цією спеціальністю у закладах вищої освіти (ЗВО) розпочали з 2008 р. на кафедрі медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – на той час спеціальність мала шифр 6.010203 «Здоров'я людини»*. «Зірочка» при її назві означала, що це педагогічна спеціальність, випускник магістратури якої при виконанні необхідних умов отримував кваліфікацію «Вчитель основ здоров'я,

організатор валеологічної служби» згідно діючої на той час Постанови Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 р. № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра». Десь у той же час у Національному університеті фізичного виховання і спорту України було створено кафедру здоров'я, фітнесу та рекреації (2007 р.) та розпочато підготовку фахівців за напрямом «Здоров'я людини» і професійним спрямуванням «Фітнес та рекреація». Поступово ця спеціальність почала з'являтися і в інших ЗВО України. Однак, у 2015 р. постановою Кабінету міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», цей перелік було оновлено. Відтоді попередні постанови про напрями та спеціальності втратили чинність, а в новому переліку галузей знань і спеціальностей з'явився шифр спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями). В наказі МОН України від 12.05.2016 р. № 506 серед них наводяться: «Середня освіта (Здоров'я людини)» з шифром 014.14 та «Середня освіта (Біологія)» з шифром 014.05. Але вже в наказі МОН України від 12.10.2017 р. № 1368 позицію «014.05» після слова «Середня освіта (Біологія)» доповнюють словами «та здоров'я людини», а позицію «014.14 Середня освіта (Здоров'я людини)» виключають. Така зміна своїм наслідком має відсутність подальшого державного забезпечення місць держзамовлення за спеціальністю 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини), тобто підготовка таких фахівців може здійснюватися лише за кошти фізичних чи юридичних осіб. У 2019 р. можливість вступу на спеціальність 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) реалізується лише в кількох ЗВО, де ця спеціальність є небюджетною, зокрема: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, «Класичний приватний університет», Бердянський державний педагогічний університет, Приватний вищий навчальний заклад «Академія рекреаційних технологій і права» та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. В останньому закладі спеціальність Середня освіта (Здоров'я людини) доповнюється практичною психологією або фізичною реабілітацією. Загальна кількість поданих заяв у всі перераховані ЗВО не перевищує 180 одиниць [3], що складає мізерний відсоток, зважаючи, що загалом на спеціальності освітнього рівня бакалавр та медичний магістра (вступ на базі повної загальної середньої освіти) було подано понад 920 тис. заяв.

У зв'язку з вищевикладеним, **мета роботи:** оцінити доцільність приєднання держбюджетної

спеціальності Середня освіта (Здоров'я людини) до спеціальності Середня освіта (Біологія) та обґрунтувати необхідність повернення місць держзамовлення зі спеціальності 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) на факультеті фізичного виховання.

Матеріал та методи дослідження. У ході дослідження використовувалися теоретичні методи: порівняльно-логічний аналіз нормативно-правових документів у галузі освіти, навчальних планів, освітніх програм, психолого-педагогічної, методичної літератури, Інтернет-ресурсів, досвіду роботи науково-педагогічних працівників ЗВО України з метою визначення стану та перспектив розв'язання досліджуваної проблеми; абстрагування, синтез, теоретичне узагальнення. Крім того, застосовувалися: емпіричні методи – бесіда, обсерваційні – спостереження за навчальним процесом у ЗВО, систематизація та узагальнення педагогічного досвіду.

Огляд і обговорення. На думку І. В. Страшка та С. В. Страшка вчитель основ здоров'я – це фахівець соціально-гуманітарного профілю, професійна діяльність якого полягає у викладанні предметів оздоровчого спрямування з метою формування, збереження і зміцнення індивідуального та суспільного здоров'я, в проведенні комплексних заходів по конституюванню певних моделей здоров'язбережної поведінки [4]. Компетентності, характерні для даного фахівця, найбільшою мірою переукуються зі здоров'язбережувальними та лікарськими курсами, тоді як компетентності спеціальності «Біологія» – це те, що властиве біологу та охоплює не лише людське здоров'я, а й багато підрозділів, які навіть не пов'язані зі здоров'язбережувальною тематикою. В той же час, відсутні компетентності, пов'язані з оздоровчим впливом фізичних вправ і дисциплінами: фізіологією рухової активності та біомеханікою.

Проілюструємо це прикладами. Стандарт вищої освіти України зі спеціальностей, що відносяться до 014 Середня освіта досі не розроблено. Відповідно, ліцензуючи відкриття предметної спеціалізації з даної спеціальності, кожен ЗВО для неї розробляє власну освітню програму. Втім, у своїй основі ці освітні програми повинні мати спільні риси. Для аналізу нами були обрані освітні програми Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, що розміщені на його офіційному сайті, а саме: освітня програма 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) та освітня програма 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини). Обидві освітні програми побудовані за затвердженою МОН України схемою і містять всі необхідні компоненти, зокрема програмні результа-

ти навчання та перелік компетентностей: загальних (ЗК) і фахових (ФК), якими має оволодіти майбутній фахівець. Найперше можна звернути увагу, що в компетентностях освітньої програми 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) сам термін «здоров'я» зустрічається незначну кількість разів (його містять шість з 20 передбачених цією програмою ФК). До того ж, власній здоров'язбережувальній тематиці присвячено лише дві ФК: 17 і 18, а в решті чотирьох ФК здоров'я згадується поряд з біологією і хімією у зв'язку з тим, що майбутні випускники мають ще отримати додаткову предметну спеціалізацію – хімія. Це пов'язано з великим об'ємом навчального матеріалу з біології та хімії, який необхідно засвоїти майбутнім випускникам, однак применшує, відсуває на задній план саму спеціальність «Здоров'я людини», порівняно з «Біологією» та «Хімією», що підтверджується аналізом навчальних планів. Так, в Циклі загальної підготовки в переліку Нормативних навчальних дисциплін здоров'яформуючі дисципліни взагалі відсутні. В Циклі професійної підготовки також в Нормативних навчальних дисциплінах є «Гігієна та основи здоров'я», на яку відводиться 3 кредити, та «Вікова фізіологія, валеологія та основи медичних знань» (теж 3 кредити). Натомість, в освітній програмі Середня освіта (Здоров'я людини) саме проблематиці здоров'я, здорового способу життя та медицині присвячена переважна більшість компетентностей (тринадцять ФК з 17). Це вказує на великий обсяг матеріалу, який необхідно засвоїти майбутнім учителям основ здоров'я, а також підкреслює більш щільний зв'язок предметної спеціалізації «Здоров'я людини» саме з медичною, а не з біологічною проблематикою. Крім того, кількість здоров'яформуючих дисциплін є значно більшою: крім курсів «Гігієна та основи здоров'я», «Основи медичних знань» є «Основи здорового способу життя і культура здоров'я», «Психовалеологія», «Педіатрія та фізична реабілітація», «Біологія з основами фітології», «Сучасні освітні та здоров'язберегаючі технології з елементами тренінгу» та головна дисципліна – «Здоров'я людини, його діагностика, методика викладання», без вивчення якої неможливо бути вчителем предмету «Основи здоров'я» в школі. Окремо звернено увагу й на розвиток фізичних якостей людини, без розуміння механізмів чого неможливе формування здоров'я підростаючого покоління (ФК 13–16), тому підготовку фахівців зі спеціальності 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) необхідно здійснювати саме на факультеті фізичного виховання.

Неможливість реалізації якісного навчання вчителів основ здоров'я після приєднання держбюджетної спеціальності Середня освіта (Здоров'я

людини) до спеціальності Середня освіта (Біологія) відбувається в умовах напруженою демографічної ситуації в Україні, коли темпи скорочення населення – найбільші в Європі. Смертність в Україні за даними Держкомстату за 2017 р. склала 574,123 тис. осіб [5], кількість живонароджень 363,987 тис., що призвело до природного скорочення (–210,1 тис. осіб). В умовах демографічної кризи в країні відповідно до Закону України «Про охорону дитинства», забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальної захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для національної безпеки України [6]. Станом на 01.01.2017 р. чисельність дітей віком до 18 років в Україні становила 7,614 млн. осіб, що дорівнює 17,8% загальної чисельності населення країни. За період з 1990 по 2017 рр. чисельність дитячого населення України скоротилася на 5,691 млн. осіб (на 42,7%) [5]. За даними МОН України 36% учнів шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% – нижчий за середній, 23% – середній, 7% – вище середнього і лише 1% – високий. Серед учнів закладів загальної середньої освіти у 50% спостерігаються функціональні відхилення в діяльності різних систем організму: серцево-судинної системи – у 26%, нервово-психічні розлади – у 33%, захворювання органів травлення – у 17% та ендокринної системи – у 10% школярів [7, 8]. Згідно висновків, які роблять автори [9], особливої уваги потребує стан здоров'я дітей віком від 10 до 18 років, адже саме вони найближчим часом будуть формувати репродуктивний ресурс населення країни.

Значний вплив на здоров'я підростаючого покоління України мають соціальні ризики. Більшість із них пов'язані з бідністю, поганим харчуванням, вживанням алкоголю та наркотиків, тютюнопалінням, депресіями, психологічними травмами. За даними дослідження, проведеного в Україні в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді», досвід статевих стосунків на момент опитування мали 27–62% підлітків, а статевий контакт у віці до 15 років – 7,2–15% підлітків, що залежало від типу їхнього навчального закладу. Щороку з понад 12 млн. зареєстрованих випадків захворювань, що передаються статевим шляхом, 3 млн. припадають на підлітків [7, 9]. Результатами ризикованої статевої поведінки підлітків і молоді можуть стати порушення здоров'я, безпліддя, проблеми у статевих стосунках і стосунках у сім'ї. Тривожними є дані стосовно знань учнівської молоді про шляхи передачі ВІЛ/СНІДу: чверть підлітків відповіли, що не знають про шляхи передачі ВІЛ-інфекції і лише 17% опитаних

мали коректні знання з цих питань. Крім того, за даними соціологічного дослідження, перша спроба вживання алкогольних напоїв найчастіше настає у 13–15 років. Результати опитування українських учнів і студентів свідчать, що пробували палити 48% усіх опитаних, перейшли від спроб до звички – близько 38%. Характерно, що перша хвиля паління припадає на 11 років, коли ще не завершено формування організму дитини і сила впливу несприятливих чинників на розвиток патологічних змін різних органів і систем надзвичайно висока [7, 8]. Одним зі шляхів вирішення цих проблем може бути повернення спеціальності 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) в перелік тих, за якими здійснюється формування та розміщення державного замовлення. Автори [9], які є медиками та до освітою, внесли основні пропозиції щодо реконструкції галузі медичної допомоги, але п'ятий їх висновок стосується системи освіти та безпосередньо МОН України і передбачає модернізацію системи додипломної та післядипломної підготовки спеціалістів (лікарів, медичних сестер, акушерок, фізіотерапевтів, психологів, педагогів, соціальних працівників) [9]. З огляду на сучасний стан та подальші перспективи стану здоров'я дітей України, ми вважаємо, що виключення позиції «014.14 Середня освіта (Здоров'я людини)» та доповнення позиції «014.05 Середня освіта (Біологія)» словами «та здоров'я людини» згідно Наказу МОН України від 12.10.2017 р. № 1368 є помилкою.

Крім того, правильність наших висновків підтверджують виступи науковців – учасників засідання круглого столу на тему: «Перемогти смерть: ключові чинники, що впливають на тривалість життя українців», ініційованого головою Комітету з питань охорони здоров'я О. Богомолець у Верховній Раді 10.06.2019 р. [10]. Вона зазначила, що Україна займає одне з перших місць у світі за кількістю самогубств. Так, за даними статистики, на 100 тис. осіб припадає 22 самогубства, більшість з яких вчиняють підлітки у віці до 14 років. Зокрема, останнім часом кількість суїцидів серед дітей 5–14 років зростає у 30 разів. Саме вчитель має допомогти дитині вирішити її проблеми, якщо в сім'ї не все благополучно, і, в першу чергу, саме той, хто веде предмет «Основи здоров'я», маючи одночасно додаткову спеціалізацію вчителя фізичної культури або психолога, але ніяк не вчителя біології. Психолог вміє вчасно помітити та діагностувати неадекватну поведінку та стан учня, а вчитель фізичної культури легко може відволікти його і зацікавити. Для цієї мети можуть бути доцільні як уроки фізкультури у школі, так і позакласні заняття з різних видів спорту в секціях. Результати дослідження, які були отримані [11], свідчать про відмінності у впливі

занять різними видами фізичної активності на розвиток рухових якостей школярів, що дозволяє обирати певні з них або комбінувати декілька в залежності від мети тренувань. Зокрема, позашкільні заняття в секції бадмінтону сприяють розвитку спритності, силової витривалості, швидкості та загальної фізичної працездатності. Участь школярів у заняттях в секції танців забезпечує поліпшення рухливості у кульшових суглобах, координації, спритності, загальної фізичної працездатності. У школярів, які займались біговими вправами, виявлено поліпшення найбільшої кількості рухових якостей. Крім того, О. Г. Юшковська зазначає, що циклічні навантаження (тривалий біг, плавання, ходьба, велоспорт, веслування) – це найпростіший нелікарський засіб для отримання задоволення, протидії депресії та стресу [12]. Якщо перераховані вище види спорту – давно відомі та, через певну монотонність тренувань, здаються підліткам нудними, а деякі з них ще й вимагають вартісного обладнання, то новий напрямок – ігровий кросфіт, заняття з якого підходять учням різного віку та фізичної форми, є цікавим, різноманітним та комплексним [13]. Важливо формувати позитивні моделі поведінки підлітків, навчати уважному ставленню до здоров'я, сімейних цінностей, готувати їх бути відповідальними за майбутні нашої країни. Надзвичайні переваги тут має саме вчитель основ здоров'я з додатковою спеціалізацією «Фізична культура».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи все вище наведене, можна сформулювати наступні висновки.

1. Ринок праці України недостатньо забезпечений вчителями зі освітою «Здоров'я людини» для викладання предмету «Основи здоров'я» в закладах загальної середньої освіти як в Чернігівській

та суміжних областях, так і в Україні в цілому.

2. Відсутність забезпечення місць держзамовлення за спеціальністю 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини) згідно наказу МОН України від 12.10.2017 р. № 1368 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2016 року № 506» своїм наслідком має можливість підготовки таких фахівців лише за кошти фізичних чи юридичних осіб. Цим же наказом позицію «014.05» після слова «Середня освіта (Біологія)» доповнили словами «та здоров'я людини», що унеможливило глибоке опанування майбутніми фахівцями здоров'язбережувальної проблематики та реалізацію їх якісного навчання, бо вони і так перевантажені навчальним матеріалом біологічного та хімічного спрямування.
3. Різке скорочення набору студентів на навчання за предметною спеціалізацією «Здоров'я людини» (всього лише близько 180 поданих заяв з усієї України) створює реальну небезпеку здоров'ю і життю дітей. Адже саме вчитель основ здоров'я з додатковою спеціалізацією вчителя фізичної культури або психолога має допомогти дитині вирішити її проблеми, якщо в сім'ї не все благополучно. Як психолог він вчасно діагностує неадекватну поведінку та стан учня, попередивши можливі суїцидальні наслідки. Вчитель фізичної культури чітко розуміє, як мотивувати до здорового способу життя та й залучити учня до спортивної діяльності, наприклад, до занять кросфітом, тим самим відволікши його від проблем і зацікавивши.
4. Отже, надзвичайну важливість зараз має відновлення державного замовлення на підготовку фахівців з предметної спеціалізації «Здоров'я людини», від наявності висококваліфікованих спеціалістів з якої напряду залежить життя та здоров'я українських дітей.

References

1. Budzyn V, Shyian O, Riabukha O, Huzii O. Perspektyvy pidhotovky mahistriv zi spetsialnosti «Zdorovia liudyny» u vyshchyykh navchalnykh zakladakh. V: *Materialy IX Vseukrainskoi naukovo–praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu Problemy aktyvizatsii rekreatsiino–ozdorovchoi diialnosti naseleння; 2018; Lviv.* Lviv: LDUFK; 2014. s. 329–33. [Ukrainian]
2. Babych VI, Zaitsev VO, Nechaieva OV. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv osnov zdorovia yak vazhlyva umova vykhovannia zdorovoi molodi. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko–biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu.* 2010; 1: 3–5. [Ukrainian]
3. Vstup. Kilkist zaiav vstupykyv za rehionamy. Informuvannia hromadskosti pro perebih vstupnoi kampanii informatsiinoiu systemoiu «osvita.ua» na pidstavi danykh yedynoi derzhavnoi elektronnoi bazy z pytan osvity [Internet]; 2019, Kyiv. Kyiv: osvita.ua; 2019. Available from: <https://vstup.osvita.ua/spec/1–40–1/0–89–1466–0–0–0/> [Ukrainian]
4. Strashko IV, Strashko SV. Sotsialna znachymist spetsialnosti «Zdorovia liudyny» v sohodennykh realiakh. V: Strashko IV, red. *Materialy Druhoho Mizhnarodnoho sympoziumu Osvita i zdorovia pidrostaichoho pokolinnia; 2018; Kyiv.* Kyiv: Alaton; 2018; 2 (1): 7–12. [Ukrainian]
5. Timonina M. B., vidpovidalna za vypusk. *Naseleння Ukrainy za 2017 rik: Demohrafichnyi shchorichnyk.* Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy; 2018. 138 s. [Ukrainian]
6. Zakon Ukrainy Pro okhoronu dytynstva. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR).* 2001; 30: 142. [Ukrainian]
7. Balakirieva OM, Bondar TV, Pavlova DM, Rynhach NO, Bilous Yel, Vasylashko IP, ta in. *Pokaznyky ta sotsialnyi kontekst formuvannia zdorovia pidlitkiv.* Kyiv: YuNISEF, Ukr in–t sots doslidzh im O Yaremenka; 2014. 156 s. [Ukrainian]

8. Krasovskyi KS, Andreeva TI, Hryhorenko AA, Polishchuk MYe, Skipalskyi AP, Stoika OO. *Kontrol nad tiutunom v Ukraini. Druhyi Natsionalnyi zvit*. Kyiv: MOZ Ukrainy, DU «Ukrainskyi instytut stratehichnykh doslidzhen MOZ Ukrainy»; 2014. 128 s. [Ukrainian]
9. Znamenska TK, Vorobiova OV, Dubinina TYu. Stratehichni napriamky rekonstruktsii systemy okhorony zdorovia novonarodzhenykh ta ditei Ukrainy. *Neonatolohiia khirurhiia ta perynatalna medytsyna*. 2017; T. VII, 4 (26): 5–12. [Ukrainian] DOI: 10.24061/2413–4260.VII.4.26.2017.1
10. Informatsiine upravlinnia aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. U Verkhovnii Radi vidbusia kruhlyi stil na temu «Peremohty smert: kliuchovi chynnyky shcho vplyvaiut na tryvalist zhyttia ukraintsviv» [Internet]; 2019, Kyiv. Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy; 2019. Available from: <https://www.rada.gov.ua/print/172805.html> [Ukrainian]
11. Dzhanhobekova Kh, Vovkanych L, Muzyka F. Vplyv pozaklasnykh ozdorovchykh zaniat z badmintonu, bihu ta sportyvnykh tantsiv na rozvytok rukhovyykh yakosteï pidlitkiv. *Sportyvna nauka Ukrainy*. 2014; 2 (60): 3–9. [Ukrainian]
12. Yushkovskaia OH. Beh. Vsia pravda pro lehalnyi narkotyky! V: Business Zavarnik Convergent Media. [Internet]; 2019; Odessa. Odessa: Busines Zavarnik; 2019 [tsytovano 2019 Yiul]; s. 1–5. Available from: <http://zavarnik.biz/beg-vsya-pravda-pro-legalnyj-narkotik>. [Russian]
13. Sliednikov LS, Zhydenko AO. Pokrashchennia stanu zdorovia shkoliariv za dopomohoiu kombinovanykh rukhlyvykh ihor z elementamy krosfitu. V: Yushkovska OH, hol. red. *Materialy XIX Mizhnarodnoi naukovy–praktychnoi konferentsii Suchasni dosiahnennia sportyvnoi medytsyny, fizychnoi reabilitatsii, fizychnoho vykhovannia ta valeolohii*; 2018; Odesa. Odesa: POLIHRAF; 2018. s. 125–6. [Ukrainian]

УДК 378:373.3/.5.091.12.011.3–051]:613

**ОБОСНОВАНИЕ ЦЕЛЕСОБРАЗНОСТИ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ
СПЕЦИАЛЬНОСТИ 014.14 СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ (ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА)
НА ФАКУЛЬТЕТЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ**

Жиденко А. О., Бибчук К. В., Паперник В. В.

Резюме. Анализ рынка труда учителей по предмету «Основы здоровья» с дипломом по специальности 014.14 «Здоровье человека» указывает на недостаточную его обеспеченность как для общеобразовательных школ Черниговской и смежных областей, так и для Украины в целом. Присоединение к 014.05 «Среднее образование (Биология)» специальности «Здоровье человека» привело к снижению качества подготовки будущих учителей основ здоровья. Отсутствие мест госзаказа по специальности 014.14 Среднее образование (Здоровье человека) оттянуло от нее будущих потенциальных квалифицированных специалистов по призванию, уменьшив количество абитуриентов, поскольку подготовка таких специалистов возможна только за средства физических или юридических лиц, а уровень материального обеспечения населения Украины очень низкий.

Целью работы – оценить целесообразность присоединение госбюджетной специальности Среднее образование (Здоровье человека) к специальности Среднее образование (Биология) и обосновать необходимость возврата мест госзаказа по специальности 014.14 Среднее образование (Здоровье человека) на факультете физического воспитания.

Материалы и методы исследования: теоретические (сравнительно–логический анализ нормативно–правовых документов в области образования, учебных планов, образовательных программ, психолого–педагогической, методической литературы, Интернет–ресурсов, опыта работы научно–педагогических работников учреждений высшего образования Украины) с целью определения состояния и перспектив решения исследуемой проблемы; абстрагирование, синтез, теоретическое обобщение; эмпирические (беседа), обсервационные (наблюдение за учебным процессом в учреждений высшего образования, систематизаций и обобщение педагогического опыта).

Изучение образовательных программ по обеим предметным специализациям Национального университета «Черниговский колледж» имени Т. Г. Шевченко показало, что среди профессиональных компетентностей образовательной программы 014.05 Среднее образование (Биология и здоровье человека) сам термин «здоровье» встречается незначительное количество раз. К тому же, собственно здоровьесберегающей тематике там посвящено всего две из двадцати профессиональных компетентностей, и еще в четырех профессиональных компетентностей здоровье упоминается наряду с биологией и химией. В перечне Цикла общей подготовки – Нормативных учебных дисциплин здоровьесформирующих дисциплины отсутствуют. В Цикле профессиональной подготовки также в Нормативных учебных дисциплинах есть «Гигиена и основы здоровья» (3 кредита) и «Возрастная физиология, валеология и основы медицинских знаний» (3 кредита). В образовательной программе 014.14 Среднее образование (Здоровье человека) именно проблематике здоровья, здорового образа жизни и медицине посвящено подавляющее большинство компетентности и количество здоровьесформирующих дисциплин – значительно. Кроме курсов

«Гигиена и основы здоровья», «Основы медицинских знаний» так есть: «Основы здорового образа жизни и культура здоровья», «Психовалеология», «Педиатрия и физическая реабилитация», «Биология с основами фитологии», «Современные образовательные и здоровьесберегающие технологии с элементами тренинга» и главная дисциплина – «Здоровье человека, его диагностика, методика преподавания», без изучения которой невозможно быть учителем предмета «Основы здоровья». Наличие этих дисциплин указывает на большой объем материала, который необходимо усвоить будущими учителями основ здоровья, а также подчеркивает более тесную связь предметной специализации «Здоровье человека» именно с медицинской, а не с биологической проблематикой.

Резкое сокращение набора студентов предметной специализации «Здоровье человека» создает реальную опасность здоровью и жизни детей. Ведь именно учитель основ здоровья, имея одновременно дополнительную специализацию учителя физической культуры или психолога должен помочь ребенку решить его проблемы, если в семье не все благополучно. В качестве психолога он вовремя диагностирует неадекватное поведение и состояние ученика, предупредив возможные суицидальные последствия. В качестве учителя физической культуры он четко знает, как мотивировать к здоровому образу жизни и привлечь ученика к интересной спортивной деятельности, например, к занятиям кроссфитом, тем отвлекая и заинтересовав его.

Чрезвычайную важность сейчас имеет возобновление государственного заказа на подготовку учителей по специальности Среднее образование (Здоровье человека) на факультете физического воспитания, от наличия высококвалифицированных специалистов напрямую зависит жизнь и здоровье украинских детей.

Ключевые слова: учреждения высшего образования, специальность Среднее образование (Здоровье человека), факультет физического воспитания, подготовка специалистов, предмет основы здоровья.

UDC 378:373.3/.5.091.12.011.3–051]:613

**Substantiation of Necessity of Training Specialists
in the Specialty 014.14 "Secondary Education (Human Health)"
at the Faculty of Physical Education
Zhydenko A., Bibchuk K., Papernyk V.**

Abstract. Analysis of the labor market of teachers in the subject "The Basics of Human Health" with education program 014.14 "Human Health" indicates that it is insufficient in secondary schools both separately for Chernihiv and related areas and for Ukraine as a whole. Joining the specialty 014.05 "Secondary Education (Biology)" with 014.14 "Secondary Education (Human Health)" has led to a decline in the quality of training future teachers of human health. Absence of free places for students in universities in specialty 014.14 "Secondary education (Human health)" has drawn on it future potential qualified specialists by vocation, reduced the number of entrants, since training of such specialists is possible only for money of individuals or legal entities, and the possibility of the Ukrainian population to pay for education is very low.

The purpose of work was to evaluate the appropriateness of joining budget specialty "Secondary Education (Human Health)" to the specialty "Secondary Education (Biology)" and to substantiate the return of free places in the specialty 014.14 "Secondary education (Human Health)" to Physical Education Faculty.

Material and methods. Theoretical methods (comparative–logical analysis of normative–legal documents in the field of education, curricula, educational programs, psychological and pedagogical, methodical literature, Internet resources, work experience of scientific and pedagogical workers of higher education institutions of Ukraine) were used in order to determine the status and prospects for solution the studying problem; abstraction, synthesis, theoretical generalization; empirical: conversation, observation methods were used to observe the educational process in higher education institutions; systematization and generalization of pedagogical experience were also used in the study.

Results and discussion. The study of educational programs in both subject specializations of T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium" showed that among the professional competences of the educational program 014.05 "Secondary education (Biology and human health)", the term "health" occurred a few times. In addition, only two of the twenty professional competencies were health–related and four other professional competencies were mentioned alongside biology and chemistry. There is no health preserving disciplines on the General Cycle – Normative Courses list. In the Professional Training Cycle of Curriculum, the Normative Courses list also includes "Hygiene and the Basics of Health" (3 credits) and "Age Physiology, Valeology and the Basics of Medical Knowledge" (also 3 credits). Instead, in the education program of

"Secondary Education (Human Health)" there is a vast majority of competencies and many health-forming disciplines more focused on health, healthy lifestyles and medicine. In addition to the courses "Hygiene and the Basics of Health" and "The Basics of Medical Knowledge" there are: "The Basics of a Healthy Lifestyle and Culture of Health", "Psychovaliology", "Pediatrics and Physical Therapy", "Biology with the Basics of Phytology", "Modern Educational and Health-saving Technologies with the Elements of Training" and the main discipline is "Human Health, its Diagnostics and Teaching Methodology", which lays the basis for training a teacher of Human Health. The enumerated disciplines point at the high volume of material necessary for future teachers of "The Basics of Health", and also emphasizes a closer connection of subject specialization "Human Health" with medical rather than biological issues.

The dramatic reduction in the enrollment of students in the subject specialization "Human Health" creates a real threat to the health and life of children. After all, it is the teacher of "The Basics of Health", having at the same time additional specialization of the teacher of physical training or the psychologist, should help the child to solve a problem if something is not well in the family. As a psychologist, he/she timely diagnoses a child's inadequate condition, preventing possible suicidal consequences. As a teacher of physical training, he/she not only clearly understands all the components of a healthy lifestyle, but can also engage a child in sports activities, such as cross-fit, thereby distracting him/her and keep them interested.

Conclusion. Therefore, it is of utmost important to renew the free places in universities for training teachers in specialization "Secondary Education (Human Health)" at the Physical Education Faculty, because the life and health of Ukrainian children depend on these specialists.

Keywords: higher education institutions, specialization "Secondary Education (Human Health)", Physical Education Faculty, training of specialists, subject "The Basics of Human Health".

The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

Стаття надійшла 03.08.2019 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування